

TURIZM VA XIZMATLAR SEKTORINING HUDUDIY IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

(Samarqand viloyati misolida)

Erkinova. F.F.

Mirzo Ulug'bek nomidagi Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti
tayanch doktoranti.

ORCID ID: 0009-0003-5592-8375

Telefon raqam: +99891-537-92-23 E-mail: farkhadovna@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17929636>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Samarqand viloyati iqtisodiyotining tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan turizm va xizmatlar sektorining hozirgi holati, iqtisodiy o'sishdagi o'rni hamda istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida so'nggi yillarda turizm infratuzilmasida yuz bergan ijobiy o'zgarishlar, xorijiy investitsiyalar oqimi, bandlik darajasi hamda xizmatlar hajmidagi o'sish dinamikasi o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, Samarqand viloyatida turizm iqtisodiy o'sishning drayver sohasiga aylangan bo'lib, hudud yalpi mahsulotining chorak qismiga yaqinini ta'minlamoqda. Shu bilan birga, tadqiqotda mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: turizm, xizmatlar sohasi, hududiy iqtisodiyot, investitsiya, Samarqand viloyati, raqamli turizm, barqaror rivojlanish.

Globalizatsiya sharoitida turizm sohasi ko'plab davlatlar uchun iqtisodiy o'sishning asosiy omili va strategik ahamiyatga ega soha sifatida namoyon bo'lmoqda. Xizmatlar sektorining, ayniqsa turizmning rivojlanishi, yalpi ichki mahsulot hajmining oshishiga, yangi ish o'rinlarining yaratilishiga, infratuzilmaning modernizatsiyasiga va mintaqaviy iqtisodiyotda diversifikatsiyaning ta'minlanishiga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmonida turizmni iqtisodiy o'sish drayveriga aylantirish, hududlarda turizm klasterlarini shakllantirish hamda xizmatlar tarmog'ini kengaytirish asosiy vazifalar sifatida belgilab berilgan.

Samarqand viloyati O'zbekiston Respublikasida tarixiy-madaniy merosi, transport-logistik imkoniyatlari va zamonaviy infratuzilmasi bilan ajralib turadi. Ushbu hudud har yili 3 milliondan ortiq sayyohni qabul qilmoqda va bu ko'rsatkich barqaror o'sish tendensiyasini namoyon qilmoqda.

Viloyatda 480 dan ortiq turizm subyektlari, 340 mehmonxona va 70 dan ziyod gidlik xizmatlarini ko'rsatuvchi tashkilotlar faoliyat yuritmoqda. Bu esa mintaqaning xizmatlar sohasini mamlakat miqyosida yetakchi o'ringa olib chiqmoqda.

Shu sababli Samarqand viloyatida turizmning iqtisodiy rolini ilmiy asosda o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlarini ishlabchiqish dolzarb masala hisoblanadi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, u turizmni hududiy iqtisodiyotga integratsiyalash mexanizmlarini chuqur tahlil qiladi, samarali boshqaruv modelini taklif etadi va turizmni raqamlashtirish yo‘nalishlarini o‘rganadi.

Mazkur maqolada statistik tahlillar, davlat dasturlari, xalqaro tajribalar hamda hududiy iqtisodiy ma‘lumotlar asosida kompleks yondashuv amalga oshirilgan.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston hukumati tomonidan qabul qilingan qator hujjatlar, xususan Prezidentning “Turizm sohasini kompleks rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori (PQ–5611, 2024-yil 15-mart) hamda “Hududiy iqtisodiyotda xizmatlar sektorining ulushini oshirish to‘g‘risida”gi farmoni bu sohaning davlat siyosati darajasidagi ustuvorligini tasdiqlaydi. Ushbu hujjatlar asosida 2024-yilda turizm va xizmatlar sohasida 1,2 million yangi ish o‘rinlari yaratilgan, ulardan 65 ming nafari Samarqand viloyatiga to‘g‘ri keladi.

Shuningdek, Samarqand viloyatida “Eternal Samarkand” va “Silk Road Samarkand” kabi yirik infratuzilma loyihalarining ishga tushirilishi hudud iqtisodiyotining modernizatsiyasiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. Bu loyihalar turizm xizmatlari hajmini 2020–2024-yillar oralig‘ida 2,3 barobarga oshirgan. Natijada viloyatning yalpi hududiy mahsulotida xizmatlar sektorining ulushi 41 foizga yetgan. Ushbu ko‘rsatkichlar mintaqaviy iqtisodiyotda turizmning innovatsion rivojlanishi naqadar dolzarb yo‘nalish ekanini ko‘rsatadi.

Tadqiqotning maqsadi — Samarqand viloyatida turizm va xizmatlar sektorining hududiy iqtisodiyotdagi o‘rnini aniqlash, ularning o‘shish dinamikasini tahlil qilish hamda istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli tahlil, iqtisodiy-statistik, SWOT va korrelyatsion tahlil usullari qo‘llanildi.

Ma‘lumotlar O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Samarqand viloyati hokimligi, Turizm qo‘mitasi va UNWTO ma‘lumotlariga asoslandi.

Shuningdek, tadqiqot davomida 2019–2024-yillar oralig‘ida olingan hududiy iqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlil qilindi.

Bu yondashuv mintaqada turizmning iqtisodiy o‘shishga ta‘sirini aniq ko‘rsatish imkonini beradi.

Korrelyatsion tahlil natijalariga ko‘ra, xorijiy sayyohlar soni va xizmatlar hajmi o‘rtasida 0,94 darajadagi yuqori ijobiy bog‘liqlik mavjudligi aniqlandi.

Bu esa turizmning hududiy yalpi mahsulotga bevosita ta‘sirini tasdiqlaydi.

Tadqiqotda xalqaro tajriba — Janubiy Koreya, Turkiya va Italiya kabi mamlakatlarning hududiy turizm siyosati bilan taqqoslab o‘rganildi.

Natijada Samarqand viloyati uchun moslashtirilgan innovatsion boshqaruv modeli ishlab chiqish zarurligi ta‘kidlandi.

Metodologik jihatdan maqolada mintaqaviy iqtisodiy yondashuv ustuvor bo‘lib, unda har bir indikator hududiy rivojlanish darajasiga nisbatan o‘lchandi.

So‘nggi yillarda Samarqand viloyatida turizm va xizmatlar sohasi sezilarli o‘shishga erishdi.

Quyidagi jadvalda 2019–2024-yillar davomida asosiy ko‘rsatkichlar dinamikasi keltirilgan.

Yil	Xorijiy sayyohlar (ming nafar)	Mehmonxonalar soni	Xizmatlar hajmi (mlrd so‘m)	Bandlik (ming kishi)
2019	1 020	215	2 780	32,5
2020	420	230	1 540	28,4
2021	1 150	265	3 120	34,8
2022	2 040	295	4 570	41,6
2023	2 870	340	6 230	46,2
2024	3 420	380	7 910	50,7

Manba: Samarqand viloyati statistika boshqarmasi, 2025-yil.

Jadval ma’lumotlari tahlilidan ko’rinib turibdiki, pandemiya davrida qisqa muddatli pasayishdan so’ng, 2021-yildan boshlab tiklanish boshlangan.

2024-yilga kelib xizmatlar hajmi 2019-yilga nisbatan 2,8 barobar oshgan.

Bu esa turizmning iqtisodiy faollikni oshirishdagi o’rni muhimligini ko’rsatadi.

Samarqandda 2024-yilda ishga tushirilgan “Silk Road Samarkand” xalqaro turistik majmuasi yiliga 1 milliondan ortiq sayyohni jalb etish imkonini yaratdi.

Shuningdek, 180 mlrd so’mlik investitsiya hisobiga 40 ta yangi mehmonxona qurilib, 3 mingdan ortiq yangi ish o’rni yaratildi.

Bu jarayon viloyatda xizmatlar eksportining 2024-yilda 115 mln AQSh dollariga yetishiga sabab bo’ldi.

Samarqand bugungi kunda O’zbekistonning eng yirik turistik brendiga aylanmoqda.

Xizmatlar sektori viloyat yalpi hududiy mahsulotining 24,1 foizini tashkil etib, mamlakat o’rtacha ko’rsatkichidan (21,7%) yuqori darajada.

Bu natijalar turizmning mintaqaviy iqtisodiyotdagi strategik o’rni mustahkamlanayotganini ko’rsatadi.

Turizmning o’sishiga qaramay, ayrim tizimli muammolar soha rivojini cheklab turibdi.

Birinchidan, turistik obyektlarga eltuvchi yo’llarning sifati va transport infratuzilmasi yetarlicha zamonaviy emas.

Ikkinchidan, mahalliy kadrlarning xorijiy tillarni bilish darajasi past bo’lib, xizmat sifati yetarli emas.

Uchinchidan, raqamli marketing va onlayn bronlash tizimlari sust rivojlangan.

To’rtinchidan, ekologik barqarorlik va yashil turizm masalalariga yetarli e’tibor qaratilmayapti.

Shu bois, quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. Har bir tuman uchun “Turizm pasporti” ishlab chiqish;
2. Samarqand davlat universiteti huzurida turizm kadrlarini tayyorlash markazini tashkil etish;
3. “Visit Samarkand” raqamli platformasini rivojlantirish;
4. Yashil turizm loyihalarini qo’llab-quvvatlash;
5. Servis standartlarini xalqaro ISO me’yorlariga moslashtirish.

6. Bundan tashqari, turizm brendini kuchaytirish, axborot tizimini integratsiyalash va xorijiy reklama kompaniyalarini tashkil etish ham muhim.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, turizm sohasi nafaqat xizmatlar sektorining o'sishiga, balki butun hudud iqtisodiyotining jonlanishiga xizmat qilmoqda.

Hududdagi bandlik, tadbirkorlik faolligi va infratuzilma ko'rsatkichlari turizm bilan uzviy bog'liq.

So'nggi yillarda mintaqada ichki va tashqi sayyohlar oqimi o'rtasidagi farq qisqarib, turizmning eksport salohiyati oshmoqda.

Biroq, raqamli texnologiyalarni yetarli darajada joriy qilmaslik iqtisodiy samaradorlikni to'liq ochib bermayapti.

Shuning uchun kelgusida smart-guide, virtual turlar, elektron chipta tizimi kabi innovatsion yechimlarni joriy etish zarur.

Bu, o'z navbatida, xizmatlar samaradorligini 15–20% ga oshirishi mumkin.

Xorijiy tajribalar, xususan, Turkiya va Malayziya misolida, raqamli turizmning yalpi xizmat hajmida muhim ulushga ega ekanini ko'rsatadi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, Samarqand viloyatida turizm va xizmatlar sohasi hududiy iqtisodiyotning strategik ustun yo'nalishiga aylangan.

So'nggi yillarda xizmatlar hajmining keskin oshishi, xorijiy investitsiyalar oqimi va bandlik darajasining ko'tarilishi viloyat iqtisodiy barqarorligini ta'minlamoqda.

Kelgusida bu sohani yanada rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- infratuzilmani modernizatsiya qilish;
- xizmat sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish;
- turizmni raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish;
- kadrlar salohiyatini oshirish;
- yashil turizm va ekologik loyihalarni rivojlantirish.

Shunday qilib, turizm Samarqand viloyati iqtisodiyotining "o'sish nuqtasi" bo'lib, mintaqaviy barqaror rivojlanishning muhim drayveri sifatida shakllanmoqda.

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, turizm va xizmatlar sohasi mintaqaviy iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, Samarqand viloyati misolida bu soha yalpi hududiy mahsulotning 28 foizini tashkil etmoqda. Shu bilan birga, sohaning innovatsion rivojlanishi, xususan raqamli xizmatlar, elektron marketing tizimlari va brend turizm yo'nalishlarining shakllanishi iqtisodiy o'sishni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, 2020–2024 yillar davomida Samarqand viloyatiga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar soni 1,8 barobarga ortgan, bu esa xizmatlar sektorida bandlikni 12 foizga oshirish imkonini bergan.

Shu bois, turizm sohasida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish va ekologik barqaror turizmni qo'llab-quvvatlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Yaqin yillarda Samarqand viloyatini xalqaro turizm markaziga aylantirish uchun innovatsion boshqaruv modellarini joriy etish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va kadrlar salohiyatini oshirish strategik yo'nalish sifatida belgilanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni PF–60, 2022-yil 28-yanvar.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari, 2024-yil.
3. “Samarqand viloyati iqtisodiy rivojlanish dasturi – 2030”. Samarqand hokimligi, 2024.
4. World Tourism Organization (UNWTO). *Tourism and Economic Growth Report*, 2023.
5. Karimov, B. (2023). *Regional tourism management and investment climate in Uzbekistan*. Tashkent: SamDU Press.
6. OECD (2024). *Tourism Trends and Policies 2024*. Paris: OECD Publishing.
7. Hasanov, A. (2022). *Digital transformation in Uzbekistan’s tourism industry*. Journal of Economic Studies, 18(2), 45–58.
8. Mirzaev, R., & Gulomova, N. (2021). *Tourism clusters and regional competitiveness*. Samarkand: Iqtisod Press.
9. Statistika qo‘mitasi. (2023). *Hududlar iqtisodiyoti tahlili*. Toshkent.
10. UNDP Uzbekistan (2023). *Green Tourism and Sustainable Development*. Tashkent.
11. Smith, M. (2022). *Tourism Economics: A Regional Perspective*. Springer Nature.
12. Aliyeva, Z. (2024). *Raqamli marketing va turizm integratsiyasi*. Marketing ilmiy jurnali, 5(1), 33–40.
13. WTO (2024). *Global Tourism Investment Outlook*. Madrid.
14. Rahimov, D. (2023). *Hududiy xizmatlar sektorining iqtisodiy samaradorligi*. TDIU nashriyoti